

Příběhy rozhlasového století

Jitka
Štichauerová

Ilustroval
Václav Hradecký

Na slyšenou

Na slyšenou

Příběhy rozhlasového století

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Jitka Štichauerová
Na slyšenou – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Na slyšenou

Příběhy rozhlasového století

**Jitka
Štichauerová**

**Ilustroval
Václav Hradecký**

Na slyšenou

© Jitka Štichauerová, 2023

Illustrations © Václav Hradecký, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-264-4716-0

ISBN e-knihy 978-80-264-4725-2 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-264-4726-9 (1. zveřejnění, 2023) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-4727-6 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

Každý den přináší nové zážitky a někdy si je kvůli všem následujícím přestáváme pamatovat.

Mé poděkování patří proto kolegům a přátelům, kteří mi vyprávěním nebo svými činy společné chvíle v rozhlasu připomněli.

Jejich jména a jména některých dalších lidí, o kterých byla řeč, se dostala na předsádku knihy.

Nevešli se tam ale zdaleka všichni, a tak pokud budete mít chuť, můžete mezi řádky textu hledat i jména další.

Možná i to vaše...

**Příjemné čtení
přeje autorka**

Trochu retro nostalgie

„Je osm hodin devět minut. Posloucháte retro ráno. Dnes hrajeme z vinylu,“ vysvětluje Dalibor Gondík posluchačům, kteří si zapnuli vysílání Dvojky až v tuhle dobu. Je po zprávách, dohrála písnička. Do studia pozvali Honzu Pokorného, který před chvílí ukončil svou vysílací hodinu o patro výš, na Radiožurnálu.

„Šel jsem si jen koupit chlebiček a najednou tady sedím,“ brání se Honza. Většinou nebývá zvykem, aby moderátor hovořil k posluchačům jiné stanice než té mateřské. „My vás pozvali, protože dnes hrajeme mimořádně z desek. Tak jako to bývalo dřív. Myslíme si, že jste větším odborníkem než my,“ naráží Dalibor na Honzovu letitou rozhlasovou zkušenost. „To jste si spíš měli pozvat Miloše Skalku. ‚Starý desky‘ sou hezký, starý desky nepatří do popelnic, starý desky patří na gramofon – to byl jeho pořad,“ pokouší se Honza napodobit i Milošův sytý hlas. „Já nejsem úplně odborník. Ale pravda je, že v mládí jsem měl takovou úchylku. Potřeboval jsem vědět, jak to tranzistorové rádio vypadá zevnitř. Vždycky jsem ho rozebral, ten kondenzátor jsem úplně rozladil, a rádio pak už nikdy nehrálo. Respektive nikdy už se nedalo pořádně naladit. A u gramofonu jsem dělal totéž. Já jsem měl přídomek ‚Honza ze školy‘, jako je třeba ‚Zilvar z chudobince‘, protože maminka dělala ředitelku. Z tamního kabinetu jsem si vzal i gramofon a rozebral ho do posledního šroubku. Takže vím, že je tam řemen, který já pak sháněl, aby to znovu hrálo.“ „Tak to promiňte, ale asi jste tuhle úchylku rozebrání přenesl až do Sokolova,“ skáče mu do řeči Dalibor, „protože já jsem tam dělal úplně to samé,“ vysvětluje s radostí v hlase, „také jsem ty přístroje rozebíral.“ „No, a proto jsme se sešli tady, protože nás zajímalo, jak vypadá rádio zevnitř,“ glossuje Honza. „Je to tak,“ souhlasí Dalibor.

Ranní vysílání pokračuje v odlehčeném duchu dál a mně dochází, že ta pronesená věta shrnuje v sobě všechny důvody, proč jsme právě tady, a nejinde. Proč tu zůstáváme nebo proč se sem vracíme. Veliké spleťtité tajemství propojených drátů, cívek, světýlek,

které oživovalo přístroj promlouvající lidským hlasem, jsme možná dodnes přesně nepochopili. Ani ty neviditelné signály probíhající právě teď mezi vysílači a satelity a zároveň vstupující do soukromí těch, kteří poslouchají. Naše hlasy se dostávají do vzdálených míst, třeba na druhý konec světa. Ale i do míst důvěrných, kam by člověk běžně nikoho nepozval, jako jsou kuchyně, ložnice nebo koupelny. Ten hlas, který provází myšlenka, se stává důležitým prostředníkem a spojencem, aniž bychom se s těmi, co nás poslouchají, osobně znali. Víme, že jim musíme říkat to, co potřebují vědět, ale také jim můžeme pomáhat, potěšit je nebo správně naladit na to, aby život byl přes všechny jeho obtížnosti snesitelnější, pestřejší a snad i veselejší. Vábí nás tajemství éterem letícího zvuku právě tak, jako lákalo naše předchůdce před více než sto lety.

Z Ameriky se po první světové válce vrátil inženýr Eduard Svoboda, který tam získal potřebné technické znalosti. K němu se přidal Spolek českých žurnalistů zastoupený Milošem Čtrnáctým. Třetí ze zakládajících osobností našeho současného rozhlasu byl JUDr. Ladislav Šourek, který přinesl právní vědomosti o rádiovém vysílání z Paříže, kde se pokoušeli o provoz z Eiffelovy věže. Stan a provizorní vybavení studia na blátivém pozemku vedle kbelské telegrafní stanice se nakonec opravdu stalo místem, které vešlo do historie začátku rozhlasového vysílání.

Když si čtu všechny ty záznamy dávných pamětníků, zdá se mi to jako neskutečná pohádka s dobrým koncem. V těch neuvěřitelných podmínkách, kdy mikrofon byl ve skutečnosti jen upravené telefonní sluchátko, se povedlo zahájit pravidelné vysílání necelý rok po britské stanici BBC. Na evropském kontinentě byla stanice Radiojournal úplně první. Tak se 18. květen 1923 ve 20 hodin 15 minut stává začátkem rozhlasové éry v našich zemích.

Místo, kde se odehrávaly první pokusy, dalo nadšencům k dispozici ministerstvo pošt. Pošta hraje v začátcích rozhlasového rozvoje důležitou roli. Kbelská radiotelegrafní stanice byl malý dřevěný domek pod třemi stožáry s anténami. Vysílací stan v její blízkosti mohl sloužit jako studio jen provizorně. Ani uvnitř dřevěného domku, kam se v zimě první rozhlasáci museli uchýlit,

to nebylo dobré, a tak se začaly hledat další prostory, které by mohly skromnému osazenstvu lépe vyhovovat. Hned od začátku se realizátoři nápadu snažili zařadit do vysílání nejen hudbu. Mluvené slovo patřilo sportu, zprávám zemědělským, povětrnostním a burzovním. Přidaly se pořady vzdělávací i pořady pro děti. Zárodek vysílání směřovaného do zahraničí se objevil v roce 1924, kdy se přednáška vysílala v esperantu.

Získávání koncesionářů se dělo pomocí veřejného nedělního vysílání. Své budoucí posluchače se snažili zaujmout tím, jak přístroj vypadá. Lidé jejich předváděcím akcím příliš nedůvěřovali. Zvuk vysílaný bez drátu vzduchem byl pro mnohé kouzelnickým trikem. Kromě toho bylo pořízení přístroje nákladné. Na ukázky používali reproduktory anglické firmy Amplicon. A tak se slovo amplion stalo výrazem pro reproduktor nebo tlampač. Málokdo znal pojem rádio, pletli si ho s kovem z jáchymovské uranové rudy. Proto vzniklo nové slovo rozhlas, které bylo vytvořeno z anglického výrazu „broadcasting“, ve smyslu hlasu rozhozeného nebo rozšířeného přes anténu. Koncesionáři začali přibývat a potvrdilo se, že mnohými dosud nepochopený zázrak radiofonie má budoucnost. Za rok se studio rozhlasu už stěhovalo na pražské Vinohrady. Nejprve do Poštovní nákupny, pak do budovy Orbisu, později se na několik let usídlilo v prostorách Národního domu na Vinohradech. Došlo k prvním dálkovým přenosům, reportážím a rozhlasové vysílání začalo oslovovat čím dál tím víc lidí. Hned rok po vysílání z Prahy se zapojilo Brno. Bratislava se přidala v roce 1926, Košice měly své vysílání od roku 1928. O rok později následuje Ostrava a ve třicátých letech se otevřela studia i na dalších místech republiky.

Koncem roku 1933 se vysílání definitivně zabydlelo v novém funkcionalistickém paláci postaveném společně pro Ředitelství pošt a telegrafů a Československý rozhlas. Jeho sídlo zůstalo od té doby na Vinohradské ulici, dříve třídě Maršála Focha. S novou pražskou budovou přišly větší možnosti pro dramatizace. Ve dvorské části budovy vzniklo v roce 1935 velké studio pro orchestr. Ve stejnou dobu se začíná zvuk zaznamenávat na první magnetofon anglické výroby s ocelovým pásem. A to je velký pokrok.

Původní ohromný magnetofon jsem objevila v rozhlasové Galerii. „Robustní zařízení „Blattnerphon“ bylo vyrobeno kolem roku 1936 a společnost měla takových magnetofonů šest. „Byla to velmi drahá záležitost, ale asi si to mohli dovolit,“ říká mi Láďa Vinš, který ještě do nedávna vedl jedno z oddělení techniky. Ted'Galerii s technickými exponáty provádí. „Kotouče dokázaly nahrát třicet minut záznamu. Nevýhodou bylo, že se záznam nemohl zastavit ani vrátit, takže se muselo nahrávat půl hodiny v kuse.“ Obdivuji velmi úzký ocelový pásek. „Nemohl se o něj někdo říznout?“ „Copak říznout,“ usmívá se mé otázkce Láďa, „spíš šlo při tom přetáčení o život. Točilo se to šílenou rychlostí 136 cm za vteřinu. Toho pásu byly asi tři kilometry. Kdyby se přetřhl, mohl někoho i zabít. Zajímavé na tom je, že od původní rychlosti šedesát palců, kterou stanovili v roce 1935, se odvinuly další rychlosti všech magnetofonů, až po ten kazetový. Všechno se to pak dělilo. Další už se točil poloviční rychlostí. Studery, magnetofony, které jsme používali, měly rychlost 38, což je čtvrtina té původní. Další rychlost je 19. Rychlost magnetofonu Sonet byla 9 a půl a 4,75, to je rychlost kazety. Je skoro neuvěřitelné, že v roce, kdy tohle monstrum sestrojili, stanovili nějakou rychlost, a ta se stala rychlostí základní. Její dělení se dodržuje až do dnešní doby,“ říká s nelíčeným obdivem k mechanikům a technikům ze začátku minulého století Láďa.

„Kotouč musí být asi hodně těžký,“ odhaduji v průměru asi šedesáticentimetrové kolo navinutého pásu. „My magnetofon v provozu, bohužel, nemáme. Pásek je tu nastaven na stálo, ale jinak váží dvanáct kilo. Ještě se tu nějaké pásy zachovaly, ale nevíme, co na nich je, asi nějaká hudba.“ „Škoda, že už nejde zprovoznit, pásy zůstanou se svým tajemstvím.“ „Technické muzeum má také jeden exemplář. První, který jsme tu měli, jsme chtěli rozchodit. Odvezl se do budovy v Karlíně, ale tam ho bohužel v těch sklepních prostorách povodeň v roce 2002 totálně zničila. Stroj byl tlakovou vlnou napasován až do zdi. Někdo říkal, že snad v Anglii mají nějaký magnetofon funkční, že by se pásy, které jsou tady, možná daly přehrát tam.“

Pásy na dvanáctikilových kotoučích asi nikdo do Anglie vozit nebude, a tak se možná nikdy nedozvíme, co na ně naši předchůdci

v roce 1937 natočili. V každém případě jejich tehdejší radost z realizovaných nápadů byla zároveň tlumena předtuchou blížící se války. Doba byla složitá a politické vedení státu si začalo uvědomovat sílu zvuku šířícího se rozhlasem.

Náš život není tak dlouhý, abychom mohli najít pamětníky zvláštních dob začátků ani těch přímých generací, které je následovaly. Jejich touhy, úspěchy a prohry můžeme jen odhadovat z písemností a starých nahrávek, které se v archivu rozhlasu zachovaly. Nemůžeme si u každého z té řady jmen konkrétně představit, jak vypadala práce, kterou pro rozhlas vykonávali. Ale zcela určitě jim nechyběly nápady a nadšení, protože to, do čeho se naši předchůdci pouštěli, bylo nové a objevné. Je neuvěřitelné snad jen to, že ani další generace rozhlasáků neměly a nemají pocit, že by tvorba vysílání byla vyčerpána nebo že by nemělo smysl vymýšlet a objevovat něco nového. Stále je to prostředí tvůrčí a inspirativní.

Možná za to může majestátní budova, kterou rozhlas nakonec jen pro sebe získal v roce 1943. Na jejích chodbách snad zůstal jakýsi duch prvních nadšenců. Možná nestačili všechny své nápady realizovat, a tak se jejich myšlenky shromáždily na všech těch archivních strojích a páscích a čekají na svou příležitost. Odrážejí se od stěn, dřevěných obložení, studiových stolů potažených zeleným kulečnickovým sukem a dvojítyh zesílených dveří s mohutnými mosaznými klikami, zachovanými ještě u původních studií. Pak díky všem moderním satelitům přenášejí své signály právě k těm, kteří do těchto prostor přicházejí s posvátnou úctou. Noví rozhlasáci jsou tady, aby v jejich práci pokračovali. Jsou tady možná právě proto, že byli zvědaví, jak vypadá rádio zevnitř. A tak přes tu neuvěřitelně zamotanou zmeť kabelů k napájecím zdrojům, složitým přístrojům zvukové a přenosové techniky i propojovacím linkám působí naše rádio vlastně úplně obyčejně a krásně lidsky. Zevnitř je totiž plné lidí, kteří původní myšlenku šířeného hlasu rozhozeného přes anténu stále díky novým technologiím a svému talentu rozvíjejí o další nápady. Je krásné, že ta stoletá myšlenka nezestárla a dokáže žít dál.

Rozhlas i Rundfunk

Rozhlas má výhodu ve zvukových záznamech, které se postupně digitalizují, aby zůstaly zachovány. Někdy si stačí jen nasadit sluchátka. Jenomže já raději poslouchám přímé vyprávění, protože tam se může objevit něco, co je víc osobní. Co třeba jen tak někomu nesvěříte. Co ve vás dřímá, aniž byste věděli, a najednou se dostává na povrch. Stačí jeden malý podnět a vyskočí něco, co vůbec nečekáte. Překvapí to nejen toho, kdo poslouchá, ale často i samotného vypravěče. Řádky o dávné historii bych ale bez poznámek z knihy Jaroslava Pacovského „Na vlnách rozhlasu“ a také z publikace vydané k osmdesátému výročí rozhlasu s názvem „Od mikrofonu k posluchačům“, kterou vytvořil kolektiv autorů pod vedením Evy Ješutové, napsat nemohla.

Jednadvacátého září osmatřicátého roku vláda přijala anglicko-francouzské návrhy na odstoupení pohraničního území. Zprávy byly v té době připravovány přímo z České tiskové kanceláře, která měla své hlasatele. Do jejich výběru ani stylizace zpráv neměl možnost rozhlas zasahovat. Zprávu ohlásil na žádost prezidenta Beneše herec Zdeněk Štěpánek z hlasatelny ČTK. Rozhořčení lidé, kteří se srotili na ulici, netušili, že rozhlas je v tu chvíli jen zprostředkovatelem, ale jeho budova se tak stává místem, které je důležité. Dva dny nato byl vysílán prostřednictvím rozhlasu všeobecný rozkaz mobilizace. K rozhlasu se upíná pozornost všech obyvatel. Jen pár dnů trvalo obranné nadšení. V noci na 30. září 1938 byla mnichovská dohoda čtyř zemí uzavřena bez účasti našeho státu. Pohraničí bylo bez boje obsazeno. Z rozhlasu se ozývá: „Zachovejte klid!“

Jako by se po třiceti letech historie znovu opakovala. Jenomže ještě nejsme v roce 1968. Přichází 15. březen 1939 a zbytek českého území je zabrán německou armádou. Rozhlas je silná zbraň, kterou potřebují. V obchodním rejstříku je sice zapsán název Český rozhlas, ale ve čtyřicátém roce už patří do německé vysílací společnosti. O rok později je přímou součástí říšského rozhlasu jako Rundfunk Böhmen und Mähren.

Lidé tajně poslouchají Londýn, jehož československé vysílání se začalo pravidelně ozývat od září 1939. V té době v rozhlasě vznikala také ilegální skupina českých programových a technických pracovníků. Šířila zprávy zahraničních rozhlasů a snažila se udržet český charakter vysílání. Na ozbrojené povstání se připravovala síť náhradních technických pracovišť, které by v případě potřeby mohly být zapojeny. Bylo dohodnuto, že v takové situaci budovu rozhlasu obsadí jeho čeští zaměstnanci za pomoci české policie.

Pátého května 1945 se po dlouhé době ozvalo pouze české vysílání. V poledne, kdy se četníci s dobrovolníky dostali do budovy, padly první výstřely. Výbuchy granátů poškodily vstupní halu, přízemí budovy a schodiště. Druhý den německý letecký útok zacílil přímo na budovu. Puma prolétla několika patry až do sklepa, kde vybuchla. Umírali lidé, ale obránci rozhlasu věděli, že musí rychle obnovit vysílání. Povedlo se to během dvou hodin po výbuchu. Pro obyvatele Prahy, ale nejen pro ně, měly informace o postupu bojů obrovský význam. Konec války byl na dosah, přesto někteří obránci rozhlasu v bitvě za sílu hlasu ještě položili své životy. Jejich jména nese deska umístěná ve vchodu do budovy. Bohužel, další jména hrdinů bojujících za rozhlas patří také těm, kteří bitvu s tanky a zbraněmi nepřežili v roce 1968, už ne s německou, ale se sovětskou armádou.

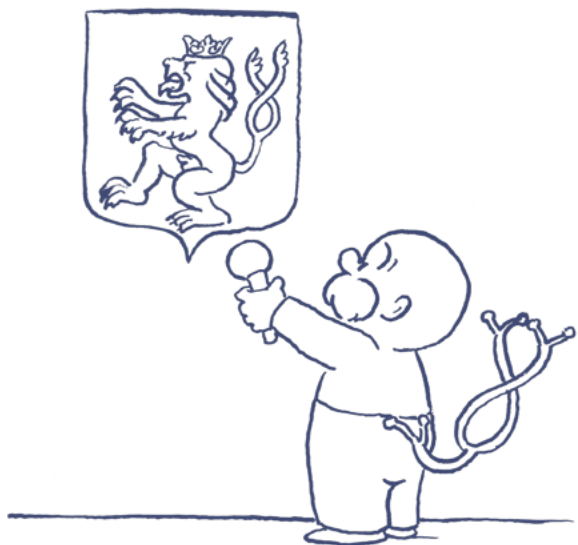
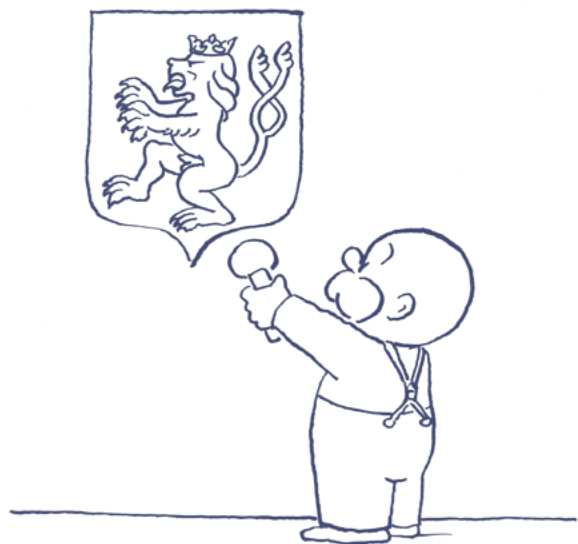
Období po druhé světové válce bylo určitě plné nadějí a nadšení pro budování všeho, co se ve válce zničilo. Jak dlouho trvalo štěstí? Někomu velmi krátce. Skončilo politickým převratem v roce 1948. V rozhlasě se vliv KSČ začal prosazovat už záhy po osvobození. Profesor Otakar Matoušek, který před válkou pracoval jako ředitel přednáškového a vzdělávacího programu, byl Českou národní radou pověřen řízením rozhlasu v osudných květnových dnech. Od 5. května 1945 se stal prvním poválečným ředitelem, ale ve své funkci pobyl pouhých dvacet dnů. Pocit rozhodovat o čemkoliv měl tehdy každý, kdo se účastnil bojů nebo revolučního vysílání.

Generálním ředitelem Českého a Československého rozhlasu se od 25. 5. 1945 stává Bohuslav Laštovička, vysoký funkcionář KSČ. Na puč ve čtyřicátém osmém roce se komunisté, kteří

po válce do rozhlasu přišli jako kádrové posily, připravovali už s předstihem. S odstupem doby úsměvnou, ale bohužel důležitou figurkou se stal původně bezvýznamný komunistický novinář Zdeněk Novák. Po válce se prosadil v rozhlasovém odboru Ministerstva informací díky Gustě Fučíkové. Vdova po národním hrdinovi Juliu Fučíkovi měla za úkol udržovat hrdinskou gloriolu svého muže tím, že bude psát úvahy a články. To za ni dělal její poválečný druh Zdeněk. Malý človíček se vyšplhal nahoru a vysloužil si tím přezdívku „národní vdovec“. Do této chvíle historika pro zasmání, ale pokračuje dál. Novák přešel do rozhlasu jako vedoucí vzdělávacího odboru a zároveň se stal i předsedou celozávodního výboru KSČ. Do své důležité role se vžil natolik, že stále, po vzoru Gottwalda, nosil v ústech lulku.

Na začátku února 1948 vyhlásil rozhlasovým členům KSČ bojovou pohotovost. Do vysílání se dostávaly přednostně zprávy a přenosy spjaté s demonstracemi a tábory lidu organizované KSČ. Novák se postavil i do čela rozhlasového akčního výboru, který zakázal vstup některým pracovníkům patřícím k jiným politickým stranám. Jen jedna věc se mu přece jen trochu nepovedla. Lidové milice, které měly převzít moc, byly v rozhlase tak slabé, že vedení rozhodlo, aby je posílily milice z holešovických jatek. Ale protože „národní vdovec“ asi nevěřil ani řezníkům, musel pro jistotu povolat ještě část pohotovostního pluku SNB.

Ačkoliv to od února 1948 byla doba hodně složitá, rozhlas dál fungoval navzdory všem opatřením. Jen ta čeština se jaksi začala přetvářet v řeč, co nemluvila přímo k posluchači. Trendem se stala oslava práce formou nadbytečných a někdy i nepochopitelných výrazů, zbytečných frází a opakovaných klišé. Přesto v té době vzniklo několik skvělých počínů, na co mohl rozhlas ve svém dalším rozvoji navázat. Třeba studio MEVRO. Díky němu se mezi posluchači stali populárními tři mladíci. Byli to Ludvík Čermák, Pavel Kohout a Karel Kyncl, kteří živým vysíláním tehdy provázeli. Vzpomínka na mimořádné živé vysílání rozhodně do výčtu historických událostí rozhlasu patří.

Postřehy z minulosti

„Pastely, ne pastelky,“ zdůraznil Petr Voldán, a pro nezasvěcené do výtvarného umění předvedl i názorně, čím kreslí jeho žena Naďa. Měl úvodní slovo při zahájení její výstavy. Jak by také ne, vždyť je v oboru mluvení profík. Ani se nedalo předpokládat, že by to bylo jinak. Jeho „Postřehy odjinud“ patří do skvělého seriálu ČT, který vyrábí štáb z Ostravy. S Petrem a dalšími jeho kolegy my diváci objevujeme různé zajímavosti v zemích, kde jsme třeba také byli, ale prostě my jsme ten správný postřeh neměli. Dnešní den ale nepatřil Petrovi, nýbrž jeho ženě. Když jsem dostala pozvánku na vernisáž výstavy, vlastně mne překvapilo, že Naďa maluje. Lehkost její ruky a cit pro zhmotnění zážitku zaskočil i Petra. „Tak se má žena realizuje, když odjíždím,“ chlubil se s úsměvem. Jeho cestovatelské aktivity zabírají spoustu času. Nejen toho, kdy odjíždí natáčet, ale hlavně času, který stráví přípravou scénáře. „Alespoň vím, že se nenudí, když jsem pryč.“ Usmíval se šibalsky. Tak nevím, jestli to malování nebyl nakonec Petrův nápad. Musím se ho příště zeptat, jestli nemá předem spočítáno, kolik takových obrazů za dobu jeho nepřítomnosti by podle něj měla Naďa vytvořit. Odpovídá počet obrazů volnému času jeho ženy, nebo si tam ještě něco pro sebe vyšetřila? Tváří se, že s tím nemá nic společného, prý on malovat neumí.

S Petrem se známe dlouho. Naší první společnou akcí byl projekt mobilního studia. Pracovala jsem tehdy v Zelené vlně a dostala nabídku prezentace Českého rozhlasu na výstavišti v Praze Holešovicích. Věděla jsem, že potřebuji další spojence, aby představení rozhlasu mělo správný efekt. Petr byl v té době šéfem zahraniční redakce a můj nápad podpořil. Rozhlasový stánek jsme tvořili přímo na místě. Od ostatních stánků vystavovatelů se lišil především tím, že byl živou redakcí, malým vysílacím i natáčecím prostorem s kompletním technickým vybavením. Z mobilního proskleného studia jsme čtyři dny vysílali vstupy na celostátní i regionální stanici a také v něm natočili plno

rozhovorů. Smontovat a vybavit studio za jediný den, to byl tehdy malý zázrak, psal se rok 1994. Až později jsem zjistila, že náš nápad nebyl zdaleka první. Na tom samém místě se totiž odehrálo živé vysílání už v roce 1948. Mělo zkratku MEVRO.

Mezinárodní výstava rozhlasu k jeho pětadvacetiletému výročí se připravovala rok dopředu. Jenomže nikdo nepočítal s tím, že s únorem přijdou tak velké změny, že většina zahraničních rozhlasů účast na výstavě odmítne. Celý velký prostor výstavy se musel najednou vyplnit jinak. Nakonec to byla čirá improvizace, které se skupina redaktorů pod vedením Josefa Koláře zhostila na výbornou. Představili zákulisí vysílání. Zájem lidí vidět tváře těch, kteří jsou skryti za mikrofony, byl velký. Návštěvníci výstavy byli u zrodu rozhlasových her nebo hudebních pořadů, včetně koncertů orchestru. Objevila se tam i řada významných herců. Program osmi týdnů výstavního vysílání dostával svou bezprostředností zajímavou podobu. Rozhovory se vedly s publikem, které se tím podílelo na vysílání, a tak se přirozeně mohlo mluvit o čemkoliv. Vysílání nastavilo směr, kterým by se rozhlas měl ubírat. Opustit řeč vyumělkovanou a frázovitou. I po skončení výstavy se studio svými pořady dostávalo během roku do vysílání, ale nakonec pokračovat svou původní formou nemohlo. Metoda přímého vysílání narazila na cenzuru.

My s Petrem jsme v porevolučních letech devadesátých tak velké ambice podobné MEVRU neměli, ale věděli jsme, že pohled do zákulisí vysílání je pro posluchače stále lákavý. Každý člověk je tak trochu zvědavý. Spoustu lidí zajímá přenosová technika, jiné potěší přímé setkání s lidmi od mikrofону. Trend představovat podobnou formou vysílání pokračoval, nabaloval na sebe nové nápady a prakticky pokračuje stále.

Trochu jsem utekla od rozhlasové historie, ale vrátit se musím. Začátek padesátých let se odvíjel ve znamení záznamů politických procesů ze soudních síní. Všechno se nahrávalo, stříhalo, procházelo cenzurní kontrolou, téměř nic se nevysílalo přímo. Došlo i k reorganizaci vnitřního uspořádání rozhlasu po vzoru Moskvy. Přišli redaktori vyškolení za jeden rok v internátní Ústřední dělnické škole v Bílých Poličanech. Jako protipól začalo na druhé straně hranice pravidelně vysílat v roce 1951 rádio Svobodná Evropa.

Po čistkách, které nastaly po únoru 1948, do rozhlasu nevstupovali jen kariéristé a lidé dosazení stranou. Přišla sem i spousta těch, kteří věřili v poválečné ideály, ale většinou pak narazili na stranickou byrokracii. V té době se tu objevují osobnosti jako Ludvík Aškenazy, Arnošt Lustig, Ota Pavel, Jiří Ruml a Jan Peetránek. A tak se i v tomto neradostném období cosi převratného děje. První květen 1953 je dnem začátku televizního vysílání z Měšťanské besedy, které programově i hospodářsky zajišťuje rozhlas. Obě instituce se rozdělí až v roce 1959.

Šedesátá léta znamenají oživení. Vzniká Taneční orchestr Československého rozhlasu pod vedením Karla Krautgartnera. Technický pokrok jde dopředu a začíná se vysílat stereofonně, zatím hlavně hudba. Vysílá takzvaný třetí program a vytvářejí se hudební pořady jako „Vysílá studio A“, „Dvanáct na houpačce“ nebo „Gramotíngl-tangl“. Pro děti se objevuje Hajaja s Vlastimilem Brodským. Pro motoristy sobotní pořad Vladimíra Štuchala „Šťastná cesta“ a „Pozor, zákruta!“, kterou vysílá Bratislava. Je tu magazín „Kolotoč“ a také pořad na přání „Piš a slyš“. „Zlatá šedesátá“ ukončí šokující 21. srpen 1968. U rozhlasu se střílí! Srpnová okupace si také tady vybírá svou daň. Na zemi zůstává patnáct mrtvých.

Magie místa, které prošlo vyhrocenými momenty dějin, je zvláště přitažlivá. Rok šedesát osm už se ve vzpomínkách mých kolegů objevuje, i když ještě velmi vzdáleně od budovy, která nás pak přitáhla jiným způsobem. Tím druhým poutem je mikrofon a možnost díky němu předávat své myšlenky a nápady do éteru. Práce je to zvláštní, protože je to velká dřina, a přitom tak snadno a lehce odletí. Nezůstane vám po ní nic v ruce. Nevidíte před sebou její fyzickou podobu, ale je velmi náročná. Nemizí vám z hlavy, když odcházíte domů. Nemůžete si ji svléknout jako montérky nebo plášť. Zůstává s vámi jako věčně nedokončené téma. Nevím, možná je to druh určité závislosti. A proto si vážím všech, kteří to všechno, o čem tady píšu, uměli a umí. Můj obdiv patří těm, co to před sto lety začali, i jejich následovníkům, kteří rozhlasovou práci přiváděli k dokonalosti. Mé vzpomínky pak těm, se kterými jsem se díky své práci mohla potkávat.

Šestka a osmička jako na houpačce

Dramatické dny, kdy vysílání rozhlasu poslouchal s napětím každý, kdo byl schopen vnímat, se odehrály na konci srpna a začátku září 1968. Rozhlasáci se snažili zachovat si svou čerstvě nabytou otevřenost. Emočně vypjaté vysílání působilo na všechny. Země byla bez vlády, její představitelé jednali v Moskvě. Zprávy o průběhu jednání nepřicházely. Rozhlas v té době chaosu a nejistoty lidí spojoval. Není nic divného, že řada mých kolegů si své první vnímání rozhlasového vysílání spojuje právě s tím, co se z přijímačů ozývalo na konci prázdnin šedesátého osmého roku. Příběh osudového dne očima dítěte jsem si půjčila od Vaška Žmolíka. Jeden čas jsme spolu pravidelně pracovali. Václav moderoval, já měla na starosti režii pořadu. A protože jsme na sebe slyšeli, znám dobře i jeho vzpomínky. Touhu cestovat a poznávat získal patrně po dědečkovi.

„Jezdili jsme na výlety. Hlavně o prázdninách,“ vyprávěl Václav. „Já dědu dlouho přemlouval, abychom jeli na Sázavu. Projel se Posázavským pacifikem byl můj sen. Vstávali jsme brzy, protože jsme věděli, že musíme z Těšnova cestovat na další nádraží přes celou Prahu. Nádraží v Lysé, kde děda bydlel, ještě za tmy v těch pět hodin už bylo plné lidí a zmatku. Ti lidé říkali: „Přišli Rusové!“ Nebe bylo poseté světly, jak létala ruská letadla. Kousek od Lysé jsou Milovice, vojenský prostor, který potom „Rusáci“, jak jsme jim říkali, zabrali. V ten jedenadvacátý srpnový den už jsme nikam nejeli. Maminka s babičkou ještě nevěděly, co se stalo, a proč jsme zpátky. Ale pak celá naše rodina seděla a poslouchala rozhlas. Když přestal vysílat, děda naladil Londýn. Má nejintenzivnější vzpomínka z dětství na rádio je právě poslech v srpnu šedesát osm,“ říká Vašek. Také mám to zvláštní období našich dějin spojené spíš s dětskými vzpomínkami, které byly navíc zamlžené podivnou směsí nejasností. Něco jiného jsme se, my děti, učily ve škole a něco jiného jsme najednou viděly.

Když se v noci 21. srpna nepovedlo odvysílat prohlášení, které by legalizovalo okupaci našeho území vojsky zemí Varšavské

smlouvy, ale naopak hlasatel přečetl prohlášení ÚV KSČ, které písarkám v rozhlasě nadiktoval Zdeněk Mlynář, nechal ústřední ředitel správy spojů Hoffmann vysílače vypnout. Přístroje zmlkly. Vysílání bylo slyšet dál jen v rozhlasě po drátě. Obnovit vysílání se povedlo až k ránu. Rozhlasáci tušili, že bude snaha vysílání opět přerušit. Hledala se řešení, kam se přesunout. Sovětské tanky zaútočily na budovu Muzea v domnění, že jde právě o rozhlas. Lidé už od rána přicházeli na Vinohrady rozhlas bránit a stavěli barikády. Tanky se posunuly před budovu. Na chodník padalo rozbité sklo oken a kusy fasády protějšších domů. Byli tu první zranění, hořící tank i mrtví lidé. Zhruba po deváté hodině se vysílání opět odmlčelo.

Do budovy se dostali vojáci a dožadovali se okamžitého přerušení vysílání. Rozhlas měl svůj zadní trakt v Římské ulici a také garáže a dvorek z Balbínovy ulice. V těch místech byl tehdy sklad milicí. Někdo z milicionářů umožnil vstup sovětským vojákům. Později se o tom rozpovídal jeden z nich. Byl to člověk z montážní skupiny, takže s technickým provozem vysílání neměl jinak nic společného. V následujících letech ho jako spolehlivého člena KSČ vyslali, aby obsluhoval režii v Sjezdovém paláci. Jenomže to on neuměl. Asi ho celou dlouhou dobu tížilo svědomí a z vděčnosti, když mu tam někdo z techniků přišel pomáhat, začal vyprávět.

Milicionáře v tu srpnovou noc povolali do rozhlasu. Seděli celou dobu ve skladu uniforem a zbraní a klepali se hrůzou, protože netušili, co bude dál. Rusové se snažili vniknout hlavním vchodem, ale ten zatarasila policie a lidé z ulice. Mezi hrstku milicionářů přišel jejich rozhlasový velitel a sdělil jim, že musí vykonat příkaz, který právě dostal z pražského velitelství milicí. Příkaz zněl: vpustit zástupce sovětského velení do rozhlasu. Strach byl silnější než rozum. Pustili je zadní brankou v polopatře z parcely za rozhlasem. Úkolem Sovětů bylo zastavit vysílání. Ti, když se dostali na vysílací pracoviště, chtěli odřezávat kabely. Pohotovový technik ale vypnul jistič, zhaslo světlo, a tak se uklidnili, že už se nevysílá. Snažili se dostat i k telefonům.

Na ústředně tehdy pracoval telefonní mechanik, pan Kostka. Měl na starosti telefony a hodiny s přesným časem. Vyprávěl, že jej

vojáci nutili, aby ústřednu okamžitě vypnul. Ústředna byla stará a měla ještě nožové jističe. Páky, které jsou zasunuté v nožích, při tahu směrem dolů odpadnou a přeruší spojení. Do ústředny naběhlo několik vojáků a se zbraněmi v rukou a pod pohrůžkou zastřelení ho nutili, aby ústřednu okamžitě vypojil. Jenomže celou dlouhou dobu, snad od války, ústřednu nikdo nezastavoval. Pan Kostka s tím ani silou nemohl hnout, a i když dal páku dolů, nože zůstaly připojené a ústředna běžela dál. Když na něj stále křičeli, že ho zastřelí, tak vzal koště, co tam stálo, a mlátil do toho, až tu páku v podstatě utrhl. Nebyla to ale jediná škoda, která se na zařízení rozhlasu v té době udála.

Studia na Vinohradské byla kromě jediného vyřazena z činnosti.

Vysílat šlo ze Studia 7 umístěného přímo nad hlavním přepojovačem, ačkoliv viditelně v provozu nebylo. Náhradní propojení zajistilo pohotovostní pracoviště na Žižkově, kam se technici přesunuli. První den se povedlo odvysílat ještě z Vinohrad. Následující den se vystřídala okupační posádka, která se chovala podstatně ostřeji a začala budovu vyliďňovat. Tím byla budova na Vinohradské definitivně odříznuta od vysílání i od lidí. Odejít z ní museli i poslední redaktori. Hlavním pracovištěm celostátního vysílání se proto stalo pohotovostní pracoviště, které se přesouvalo do různých míst. Také studia, odkud se dalo odbavit vysílání, si předávala štafetu, právě tak jako vysílače. Mimořádná situace znamenala i mimořádnou skladbu programu. Objevovalo se v něm všechno, co bylo v tu dobu důležité. Oficiální stanoviska, rezoluce, zprávy o situaci v dopravě nebo zásobování, ale také zprávy čistě osobního charakteru. Hledali se příbuzní na dovolené, děti na prázdninách, ale i pohřešování lidí.

Nekonečné se zdálo čekání na výsledky moskevských jednání i po tom, kdy se delegace s prezidentem Ludvíkem Svobodou vrátila na Pražský hrad. Po čtrnácté hodině 27. srpna bylo přečteno oficiální komuniké a krátce promluvil i prezident, který vyzval ke klidu. Podvečerní Dubčekův projev byl vysílán v takové verzi, jak byl zaznamenán. Emoce z něj byly tak patrné, že každému z posluchačů muselo být jasné, že cesta ke svobodě právě skončila.

Zaměstnanci se do budovy vrátili až devátého září. Studia, kde volají pobývali, se musela nejprve vyčistit a vydezinfikovat. Zbyl po nich nepořádek, zničené magnetofony, mikrofony a další přístroje. Pamětníci těch dnů nakonec došli k závěru, že bylo dobré, že se do rozhlasu nedostal nikdo, kdo by přenosové technice rozuměl. Tihle ničili bez znalosti věci, a tak různé rozřezání drátů nebo kabelů se dalo opravit.

Ano, přístroje a zařízení se dají opravit a nahradit novými. Horší je to s lidmi. Spousta skvělých lidí z rozhlasu odchází a často i emigruje, protože cítí předzvěst toho, že místo dopředu se posouváme zpět. Rozhlas dál sleduje dění ve společnosti, stávku studentů, čin Jana Palacha, jeho pohřeb i další demonstrace. Začíná se číst mezi řádky. Znovu je do médií zaveden tiskový dozor. Klade se důraz na autocenzuru a počáteční doba normalizace dolehne na všechny svými prověrkami.

Na situaci ve společnosti reaguje i hudební pořad „Houpačka“ manželů Černých. Jiří a jeho žena Mirka připravují podle ohlasů posluchačů žebříček nejoblíbenějších českých i zahraničních písní. Pořad je úspěšný, velmi sledovaný už od roku 1964. Hudba Karla Kryla nebo citace z „Bible“ se jako reakce na současné dění těm, kteří hlídají, co rozhlas vysílá, nelíbí. Jeho autoři tuší, že dlouho pokračovat nebudou. Snad právě proto na konci dubna šedesátého devátého roku zařazují častušku Jaromíra Vomáčky „Běž domů, Ivane“. Je to v době, kdy se rozhlasové pořady nahrávají, téměř nic se nevysílá živě. Na poslechovém pracovišti ještě před vysíláním musí nahrané pásy projít kontrolou. Nesmí na nich zůstat nic, co by mohlo provokovat nebo se odchylovat od nastavených pravidel.

Na poslech „Houpačky“ většinou komise nechodila, nebyl až tak důležitý. Technici, kteří jej nahrávali, tušili, že bude malér, respektovali ale přání autorů. Mlčeli. Ještě tu byl inspektor vysílání. Ten měl možnost do pořadu zasáhnout, ale až přímo v době vysílání. Měl u sebe cenzurní tlačítko. Pokud by na pokyn inspektora technik vysílání takzvaně „nesjel“, mohl by tlačítko použít. Jenže paní inspektorka pořad vůbec nevnímala. Věnovala se místo toho poslechu svého oblíbeného pořadu na jiné stanici. Vysílací technici na ni volali: „Paní inspektorko,